

inhibiting the transition of educational systems to development. The fuzziness of the original theoretical positions makes it difficult to exchange experience, to spread innovations that have justified themselves.

When improving the professional training of future teachers, the main emphasis was placed on the disclosure of all aspects of the concept of health through a special course, which contributed to the strengthening of the importance and importance in the hierarchy of values of future teachers - health.

The corrections to the educational process of the future teachers of the foundations of health in our scientific search were made in such a way that the students' workload was less affected, they were interesting in the process of preparation, and maximally revealed the problem from the standpoint of the future readiness of teachers for the basics of health to professional activity.

Key words: teacher of bases of health, professional training, improvement.

Стаття надійшла до редакції 26.03.2018 р.

Прийнято до друку 25.05.2018 р.

Рецензент – д. п. н., доц. Бабич В.І.

УДК 796.071.4

О. І. Соколенко

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

На початку третього тисячоліття поглиблюються та прискорюються загальносвітові соціально-економічні, політичні, соціокультурні процеси, що визначають розвиток людства на сучасному етапі його життєдіяльності. Глобальні суспільні зрушення мають систематичний, швидкий, незворотний характер. Вони зумовлені науково-технічним прогресом, швидкою інформатизацією та комп'ютеризацією, демократизацією суспільного життя у більшості країн світу.

Найбільш відповідальною в цих умовах є роль освіти, тому що вона має безпосередній та великий вплив на особистість і суспільство.

На думку Л. Сущенко, українська школа на сучасному етапі розвитку суспільства вимагає від учителя фізичної культури творчості та активності, володіння новітніми методиками навчання, котрі дозволяють йому на належному рівні забезпечувати повноцінний фізичний розвиток школярів [3].

Завдяки діяльності вчителя реалізується державна політика у створенні інтелектуального, духовного потенціалу нації, розвитку вітчизняної науки, техніки і культури, збереженні й примноженні

культурної спадщини й формування людини майбутнього, а також забезпечується Конституційне право громадян України на здобуття повної загальної середньої освіти. Все це висуває нові вимоги до підготовки вчителя, його професійного становлення й професійної компетентності. Саме компетентнісний підхід розглядається як один із важливих концептуальних принципів, що визначає сучасну методологію оновлення змісту освіти.

Посилаючись на міжнародний досвід, можна стверджувати, що поняття «ключові компетентності» виступає, в даному контексті, як основне поняття, тому що компетентність носить інтегрований характер, й об'єднує професійні знання, інтелектуальні навички, вміння й способи діяльності.

Вимоги до професійної компетентності фахівців із фізичної культури досліджували науковці Е. Вільчковський, Н. Денисенко, І. Зязюн, А. Сущенко, О. Соколенко, Б. Шиян й ін.

Аналіз наукової літератури й спостереження за процесом професійної підготовки студентів – майбутніх вчителів фізичної культури, дали змогу виявити суперечності між сучасними вимогами до вчителів загальноосвітньої школи взагалі, та недостатнім рівнем сформованості базових професійних компетентностей вчителя фізичної культури, зокрема.

Метою статті є теоретичне обґрунтування компонентів професійної компетенції майбутніх учителів фізичної культури.

Проаналізувавши наукову літературу, щодо сутності визначень поняття «педагогічна компетентність» ми прийшли до висновку, що дане поняття є системою наукових знань, інтелектуальних і практичних умінь та навичок, особистісних якостей і утворень, що при достатній мотивації та високому рівні професійності психічних процесів забезпечує самореалізацію, самозбереження та самовдосконалення особистості педагога в процесі професійної діяльності.

Поняття «професійна компетентність» досить складне й багатогранне (науковці трактують його по-різному).

Так І. Зязюн, професійну компетентність визначає як екзистенціональну властивість людини й продуктом власної життєтворчої активності людини, ініційованої процесом освіти [1, с. 11].

Компетентність, на його думку, це властивість індивіда, що існує в різних формах – як високий рівень умінь, як спосіб особистісної самореалізації (звичка, спосіб життєдіяльності, захоплення); як деякій підсумок саморозвитку індивіда, форма вияву здібностей та ін. [1, с. 17].

Більше широко трактує зміст поняття професійної компетентності Л. Хоружа, яка зазначає, що професійна компетентність учителя не обмежується вузько професійними рамками. Вона пов'язана з розв'язанням широкого кола соціальних, культурологічних, психологічних, фізіологічних та інших проблем. Зміст професійної компетентності педагога, за Л. Хоружою, розкривається як сукупність

теоретичних знань, практичних умінь, досвіду, особистісних якостей учителя, діалектичний перебіг яких забезпечує ефективність та результативність педагогічної дії [4, с. 18].

Б. Шиян підкреслює, що компетентнісний підхід дає змогу реалізувати в освітньому процесі основні положення професійної підготовки вчителя фізичної культури:

- засвоєння й реалізація в професійній підготовці нормативів праці та поведінки, напрацьовані в процесі культурно-історичного розвитку суспільства;

- особистісно-професійний розвиток студента, що розглядається як результат установа взаємозв'язку між двома лініями переходів: «повноцінна діяльність – повноцінний інтелект – повноцінна особистість» та «повноцінна спільна діяльність – повноцінний колектив – повноцінна особистість»;

- наступність у формуванні різних рівнів самосвідомості особистості (професійної, духовної й фізичної), що обумовлюють становлення її світогляду;

- системну організацію навчально-виховного процесу, що передбачає виконання двох взаємопов'язаних вимог: планомірне формування цілісної професійної діяльності й цілісної особистості, що визначає логіку розвитку засобів педагогічного управління життєдіяльності студентів;

- переходу «від загального до особистісного» при засвоєнні навчального змісту кожного рівня та підбору для окремого студента відповідного переліку навчальних і виховних ситуацій [5, с. 7].

Особливим критерієм, що характеризує рівень професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури, на думку Л. Іванової, виступає його професійна компетентність [2, с. 3].

Професійна компетентність майбутнього вчителя фізичної культури пов'язана з вимогами до його знань та особливостями професійної діяльності. На нашу думку, складовими професійної компетентності вчителя фізичної культури є наступні компетентності:

Педагогічна компетентність інтегрує різні види компетенцій, що розкривають загальні здатності вчителя фізичної культури у різних сторонах педагогічного процесу (пізнавально-інтелектуальна, діагностична, проектувальна, організаторська, прогностична, інформаційна, стимулююча, оцінно-контрольна, аналітична, психологічна, соціальна, громадянська, комунікативна, рефлексивна, творча, методична, дослідницька, здоров'язберігаюча та ін. компетенції).

Пізнавально-інтелектуальна компетенція – сукупність теоретичних знань, практичних умінь, навичок, ставлень, досвіду, особистісних якостей учителя фізичної культури, що дають змогу здійснювати пошукову, евристичну діяльність, самостійно здобувати нові знання, аналізувати діяльність учасників навчально-виховного процесу, приймати рішення.

Діагностична компетенція – це вміння вчителя фізичної культури вивчати особливості фізичного, психічного, розумового розвитку, рівня морального, естетичного виховання, умов сімейного життя й виховання учнів.

Прогностична компетенція – вміння вчителя фізичної культури визначити напрямок своєї діяльності, її конкретну мету й завдання на кожному етапі виховної роботи, і передбачати кінцевий результат.

Організаторська компетенція – це вміння вчителя фізичної культури залучати учнів до певної роботи і співробітництво з ними в досягненні поставленої мети.

Інформаційна компетенція. Учитель фізичної культури виступає головним джерелом наукової, світоглядної і морально-естетичної інформації. Для нього важливим є широта кругозору, ерудиція, глибоке знання предмету фізичної культури, методику його викладання, володіння практичною стороною знань, що позитивно позначається на формування у школярів умінь і навичок.

Стимулююча компетенція – передбачає глибокі знання предмету, ерудицію, моральну культуру, гуманне ставлення до учнів, любов і повагу, теплоту і турботливість, щиросердність у ставленні до учнів.

Оцінно-контрольна компетенція – це вміння вчителя фізичної культури здійснювати зворотній зв'язок у своїй роботі. Під час оцінювання і контролю знань, умінь і навичок учнів, він може побачити не тільки досягнення у своїй роботі й роботі учнів, а й недоліки. Отримана інформація надасть змогу провести корекцію в діяльності з навчання й виховання, а також використовувати нові ефективні засоби і методи навчання.

Аналітична компетенція – це вміння вчителя фізичної культури аналізувати результати своєї діяльності.

Психологічна компетенція охоплює вміння вчителя фізичної культури адекватно оцінити власні здібності, можливості, рівень домагань, психологічні особливості; вибрати найефективніший варіант поведінки в тій чи іншій ситуації; регулювати власні емоційні стани, долати критичні педагогічні ситуації тощо.

Соціальна компетенція – це здатність учителя фізичної культури адекватно оцінювати навколишню дійсність на основі повноти знань про неї, що дають змогу зрозуміти основну закономірність соціальної ситуації, вміння знаходити інформацію в невизначеній ситуації й упевнено будувати свою поведінку для досягнення балансу між своїми потребами, очікуванням, смыслом життя і вимогами соціальної дійсності, вміння задовольняти бажання, спираючись на норми.

Громадянська компетенція – це розвиток, у майбутнього вчителя фізичної культури, здатностей бути громадянином, який володіє демократичною, громадянською культурою, усвідомлює цінності свободи, прав людини, відповідальності, готовий до компетентної участі у громадському житті.

Комунікативна компетенція – це вміння вчителя фізичної культури будувати ефективні комунікативні дії в певному колі ситуацій міжособистісної взаємодії, це знання фахівцем закономірностей різних форм спілкування й правил поведінки в різних ситуаціях, уміння сформулювати тактичний план і реалізувати його на основі соціальних навичок.

Рефлексивна компетенція – професійна якість учителя фізичної культури, яка дає можливість найефективніше й адекватно здійснювати рефлексивні процеси, реалізацію рефлексивної здатності, що забезпечує процес розвитку та саморозвитку, сприяє творчому підходу до професійної діяльності, досягненню її максимальної ефективності й результативності.

Компетенція творчості – це здатність вчителя фізичної культури продуктивно організувати вирішення педагогічних проблем неординарними способами, діяти у тій чи іншій сфері відповідно до його інтелектуальної, ауто психологічної, комунікативної, психологічної компетентностей.

Методична компетенція – це оволодіння вчителем фізичної культури знаннями методологічних і теоретичних основ методики навчання різних предметів, концептуальних основ структури і змісту засобів навчання (підручників, навчальних посібників тощо), уміння застосувати знання в педагогічній і громадській діяльності, виконувати основні професійно-методичні функції.

Здоров'язбережувальна компетенція – система професійних умінь, готовності й мотивації до здійснення здоров'язбережувальної діяльності на основі професійного застосування здоров'язбережувальних технологій.

Дослідницька компетенція – передбачає оволодіння вчителем фізичної культури науковим мисленням, умінням спостерігати й аналізувати, висунення гіпотези для вирішення спірних питань, виконувати дослідницьку роботу, аналізувати наукову літературу.

Ми вважаємо, що ефективність формування процесу педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури в системі ступеневої підготовки залежатиме від повноти реалізації усіх його складових.

Конкретними шляхами формування процесу педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури можуть бути:

- включення проблематики професійно-педагогічної компетентності до навчальних програм та планів підготовки фахівців з фізичної культури на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях; проведення науково-теоретичних конференцій та семінарів, практично-методичних нарад з актуальних проблем формування педагогічної компетентності вчителя фізичної культури;
- створення на базі кращих освітянських закладів експериментальних центрів, лабораторій для опрацювання виховних

інновацій, розповсюдження передового досвіду творчих вчителів фізичної культури;

- корегування та узгодження змісту освіти, навчальних планів та програм з метою орієнтації на основні компоненти професійно-педагогічної компетентності вчителя фізичної культури, розробка та запровадження нових курсів, що сприятимуть формуванню професійно-педагогічно компетентності майбутніх учителів фізичної культури;

- науково-методичне забезпечення підготовки педагогів, соціальних працівників, психологів вищих навчальних закладів з урахуванням основних видів компетенцій майбутніх спеціалістів з фізичної культури;

- розробка та видання типових програм, методичних посібників, підручників, методичних матеріалів;

- розробка й запровадження нових методик навчання та виховання з метою формування конкурентноздатного фахівця з фізичної культури;

- використання засобів масової інформації з метою висвітлення кращого педагогічного досвіду вчителів фізичної культури;

- вивчення світового педагогічного досвіду вчителів фізичної культури, адаптація кращих прикладів формування педагогічної компетентності;

- налагодження контактів з міжнародними організаціями, проведення спільних міжнародних заходів та проектів з проблем формування професійно-педагогічної компетентності вчителів фізичної культури;

- ефективне застосування інноваційних програм освітніх технологій;

- науково-методичні розробки з питань стратегії розвитку освітнього процесу, використання інноваційних форм і методів індивідуального чи групового пошуку;

- використання творчого потенціалу вчителів-практиків та науковців в удосконаленні навчально-виховного процесу.

До структури професійної компетентності вчителя фізичної культури входять: мотиваційно-ціннісний, когнітивний та операційно-діяльнісний компоненти.

- Мотиваційно-ціннісний компонент передбачає потребу вчителя у вдосконаленні знань, розуміння необхідності значущості цих знань у житті людини і в професійній діяльності; прагнення до саморозвитку та самоосвіти.

- Когнітивний компонент характеризується обсягом та рівнем знань, їх системністю, глибиною, міцністю, усвідомленістю.

- Операційно-діяльнісний компонент це сукупність умінь і навичок, що формуються у процесі вивчення спеціальних та фахових дисциплін; рефлексивний компонент, що передбачає усвідомлення, аналіз власного досвіду і результатів своєї діяльності.

Таким чином, професійна компетентність вчителя фізичної культури поряд з професійною спрямованістю й гнучкістю є інтегральною характеристикою його особистості. Подальшого дослідження потребує розробка й впровадження моделі формування компетентності майбутнього вчителя фізичної культури у вищих навчальних закладах.

Список використаної літератури

- 1. Зязюн І. А.** Філософія поступу і прогнозу освітньої системи / І. А. Зязюн // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи : монографія. – К; Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. – С. 10–18.
- 2. Іванова Л. І.** Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л. І. Іванова. – К., 2007. – 2 с.
- 3. Сущенко Л. П.** Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Л. П. Сущенко. – Київ, 2003. – 45 с.
- 4. Хоружа Л. Л.** Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика : монографія / Л. Л. Хоружа. – К. – Інститут педагогіки АПН України, 2003 р. – 319 с.
- 5. Шиян Б. М.** Теорія і методика фізичного виховання школярів / Б. М. Шиян. – Тернопіль : Навч. кн. – Богдан, 2001. – Ч. 1. – 272 с.

Соколенко О. І. Професійні компетентності майбутнього вчителя фізичної культури

У статті на основі аналізу наукових праць надано стислу характеристику професійній компетентності майбутнього вчителя фізичної культури.

Професійна компетентність майбутнього вчителя фізичної культури пов'язана з вимогами до його знань та особливостями професійної діяльності. Складовими професійної компетентності вчителя фізичної культури є наступні компетентності: педагогічна, пізнавально-інтелектуальна, діагностична, прогностична, організаторська, інформаційна, стимулююча, оцінно-контрольна, аналітична, психологічна, соціальна, громадянська, комунікативна, рефлексивна, методична, здоров'язбережувальна, дослідницька, компетенція творчості. Ефективність формування процесу педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури в системі ступеневої підготовки залежатиме від повноти реалізації усіх його складових.

Ключові слова: компетенція, компетенції, компетентнісний підхід, компетентності вчителя фізичної культури.

Соколенко Е. И. Профессиональные компетентности будущего учителя физической культуры

В статье на основе анализа научной литературы дается краткая характеристика профессиональных компетентностей будущего учителя физической культуры. Профессиональная компетентность будущего учителя физической культуры тесно связана с требованиями к его знаниям и особенностями профессиональной деятельности. Составляющими профессиональной компетентности учителя физической культуры являются следующие компетентности: педагогическая, познавательно-интеллектуальная, диагностическая, прогнозирующая, организаторская, информационная, стимулирующая, оценочно-контрольная, аналитическая, психологическая, социальная, гражданская, коммуникативная, рефлексивная, методическая, здоровье-сохраняющая, исследовательская, творческая. Эффективность формирования процесса педагогической компетенции будущего учителя физической культуры в системе уровневой подготовки зависит от полноты реализации всех его составляющих.

Ключевые слова: компетенция, компетентностный подход, компетентности учителя физической культуры.

Sokolenko O. Creative Pedagogical Skills as Professional Competency of Future Teachers of Physical Education

Based on analysis of scientific papers the article provides brief characteristics of professional competency of future teachers of physical education. The teacher's professional competency is connected with a wide range of social, cultural, psychological, and physiological issues. According to Khoruzha L., the essence of professional competency of pedagogue can be resolved as a set of theoretical knowledge, practical skills, experience, teacher's personality, the dialectical sweep of which ensures efficiency and result of pedagogical act. The professional competency of future teachers of physical education arises from requirements to expertise and aspects of professional activity. The components of professional competency of teachers of physical education are as follow pedagogical, cognitive-intellectual, diagnostic, prognostic, organizational, informative, stimulating, evaluative and controlling, analytical, psychological, social, civic, communicative, reflective, methodical, health-saving, research, competency of creativity. The efficiency of future teachers of physical education competency formation process in the system of academic training depends on the completeness of the implementation of all its components.

Key words: competence, competencies, competency-based approach, competencies of teachers of physical education

Стаття надійшла до редакції 28.03.2018 р.

Прийнято до друку 25.05.2018 р.

Рецензент – д. пед. н., доц. Мазін В. М.